

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความพยายามในการพัฒนาประเทศจากสภาพที่ผ่านมาเป็นผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคม การนำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การริบวชนวัตกรรมต่างชาติ และจากความรู้ทางด้านการศึกษา การสื่อสารมวลชน ตลอดจนการเพิ่มของประชากรทำให้ต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อให้ชีวิตรอด ต้องปรับตัวให้ทันต่อสภาพการก่อให้เกิปัญหาต่าง ๆ ทางสังคมตามมา การพัฒนาประเทศโดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ผ่านมามีระหว่างปี 2500-2524 ได้เน้นความสำคัญในการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นการพัฒนาทางด้านวัตถุมากกว่าการพัฒนาสังคมในด้านอื่น ๆ โดยเฉพาะทางด้านจิตใจ เป็นผลให้มีการนิยมด้านวัตถุ มีการประพฤติปฏิบัติที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม ขาดคุณธรรม จริยธรรม ถ้าปล่อยทิ้งไว้ จะกลายเป็นปัญหาของสังคม ที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ

การจัดการศึกษา ควรส่งเสริมการพัฒนาทางจิตใจให้มาก เพราะเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นในสภาพสังคมปัจจุบันดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลปัจจุบัน ได้พระราชทานพระบรมราโชวาทเกี่ยวกับการพัฒนาจิตใจ ความว่า

ถึงแม้ว่าเราจะอยู่ในท่ามกลางความเจริญรุดหน้าแห่งยุคปัจจุบันอย่างไร เราก็ทอดทิ้งการศึกษาทางคุณจิตใจและศีลธรรม จรรยาไมตรี ตรงข้ามเราควรเอาใจใส่สั่งสอนกันให้หนักแน่นทั่วถึงยิ่งขึ้น เพื่อให้มีความคิด ความเข้าใจถูกต้องสอดคล้องกับสถานการณ์แวดล้อมที่วิวัฒนาการไปไม่หยุดยั้ง¹

¹ อังโน คณะกรรมการจัดทำแผนพัฒนาจิตใจ สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ มติใหม่ของการพัฒนาจิตใจ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ประทีปวิทย์, 2528), หน้า 14.

พระบรมราชาบาทกึ่งกล่าวแสดงให้เห็นว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงห่วงใยในคุณภาพของประชากร โดยเฉพาะการจัดการศึกษาว่า ควรให้ความรู้ความเข้าใจ มิใช่จะให้แต่ค่านิยมอย่างเดียว

การพัฒนาใด ๆ ก็ตาม จำเป็นต้องพัฒนาตัวบุคคลก่อน จึงจะสามารถพัฒนาบ้านอื่น ๆ ได้ คณะกรรมการจัดทำแผนพัฒนาจิตใจสรุปการสัมมนาเรื่อง "การพัฒนาจิตใจ" ของคณะกรรมการฝ่ายบรรณคดีและปฏิบัติการส่งเสริมวัฒนธรรมและวินัยแห่งชาติ เมื่อวันที่ 4-5 กันยายน 2528 ว่า "การพัฒนาจิตใจ การพัฒนาสังคม การพัฒนาเศรษฐกิจและการพัฒนาบ้านต่าง ๆ จะต้องทำควบคู่กันไป ทั้งนี้ เพราะการพัฒนาจิตใจเป็นพื้นฐานอันแท้จริงของการแก้ไขปัญหาคืออื่นทั้งมวล และทำให้สังคมสามารถพัฒนาเจริญรุดหน้าไปอย่างมั่นคง"²

ข้อสรุปนี้เป็นการย้ำว่า การจะพัฒนาประเทศให้เจริญรุดหน้านั้น ต้องมีการพัฒนาบ้านจิตใจควบคู่ไปกับการพัฒนาบ้านอื่น ๆ และการจะพัฒนาคนให้มีคุณภาพที่ดีนั้น ควรจะต้องให้บุคคลได้รับการศึกษา

เมื่อเราพิจารณาการจัดการศึกษาภายในประเทศ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีปัจจัยหลายอย่างที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง การศึกษาของไทยในอดีตมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพุทธศาสนามาก พระภิกษุมีบทบาทที่สำคัญต่อการศึกษา จะสอนเน้นหนักไปทางค่านิยมธรรมสั่งสอนให้เป็นผู้มีศีลธรรม คุณธรรม ยึดมั่นในศาสนา รัฐธรรมนูญขนบธรรมเนียมประเพณีของไทย ประชาชนส่วนใหญ่ประพฤติปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาตลอดมา การศึกษามุ่งหวังความเจริญทางจิตใจ มีความรู้ประกอบอาชีพได้ แต่เมืองไทยเรารับวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาตั้งแต่สมัยปฏิรูปจนถึงปัจจุบัน เริ่มมีการจัดการศึกษาตามแบบอย่างต่างประเทศ โดยมีความศรัทธาว่า

²คณะกรรมการจัดทำแผนพัฒนาจิตใจ สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, มติใหม่ของการพัฒนาจิตใจ, หน้า 7 - 8.

การจัดการศึกษานั้นต้องมีปรัชญาการศึกษาเป็นการดำเนินการไปสู่เป้าหมายตามที่กำหนดไว้ และเพราะปรัชญาการศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการควบคุมทิศทางของการศึกษา ช่วยวางรูปแบบให้กับการศึกษา ทั้งยังสร้างภาพรวมที่สมบูรณ์ให้กลมกลืนกับเป้าหมายและเทคนิคทางการศึกษา ผู้มีอำนาจในการจัดการศึกษาสมัยใด ถ้ามีความเชื่อทางปรัชญาการศึกษาใดก็จะกำหนดแนวทางการจัดการศึกษาไปในแนวนั้น ๆ เป็นหลักการและแนวปฏิบัติ

การจัดการศึกษาในประเทศไทยที่ผ่านมา เรายึดแนวปรัชญาตะวันตกเป็นส่วนใหญ่ ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 ภิญโญ สาขร อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย ผู้มีส่วนในการเขียนแผนการศึกษานี้กล่าวว่า "แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 เป็นปรัชญาสารัตถนิยม"³ แต่จากผลงานวิจัยพบว่า ผู้สอนยึดแนวปรัชญาต่าง ๆ กัน เช่น งานวิจัยของรัชณี ทิมเสนีย์ พบว่า "อาจารย์วิทยาลัยครุภาครัตนโกสินทร์มีแนวโน้มไปในทางลัทธิปรัชญาพัฒนาการนิยม"⁴ และในปีเดียวกัน งานวิจัยของอรสา สุขเปรม พบว่า "อาจารย์วิทยาลัยครูเขตกรุงเทพมหานครมีแนวโน้มไปในทางลัทธิปรัชญาประสมการนิยม"⁵ แม้ว่าผู้สอนจะยึดแนวปรัชญา

³ภิญโญ สาขร, บรรยายประกอบวิชาการวิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาไทย คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2528.

⁴รัชณี ทิมเสนีย์, "ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา กับบุคลิกภาพของอาจารย์วิทยาลัยครุภาครัตนโกสินทร์" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาคศึกษาศาสตร์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้า บทคัดย่อ.

⁵อรสา สุขเปรม, "ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของอาจารย์วิทยาลัยครูในเขตกรุงเทพมหานครกับคำรายงานพฤติกรรมการสอน" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาคศึกษาศาสตร์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้า บทคัดย่อ.

ต่างกัน แต่ก็ยังเป็นปรัชญาของตะวันตก มีสิ่งควรพิจารณาคือ ปรัชญาการศึกษาตะวันตก จะเหมาะสมกับสภาพสังคมของเขา เมื่อเรานำมาใช้กับสังคมไทยดูไม่สอดคล้องกัน การจัดการศึกษาของไทยจึงไม่บรรลุความมุ่งหมายได้

เรื่องการจัดการศึกษาในปัจจุบันนี้ มีหลายท่านแสดงความคิดเห็นในแง่ต่าง ๆ เช่น พุทธทาสภิกขุ ให้ความเห็นว่า "การศึกษาในปัจจุบันขาดเรื่องการนำวิญญาณของคนไปให้ถูกทาง มีแต่การศึกษา 2 อย่าง คือ ประเภทที่ทำให้คนรู้หนังสือ และให้ความรู้เกี่ยวกับอาชีพ พวกเทคนิคหรือเทคโนโลยี สรุปแล้วเป็นเรื่องให้รู้หนังสือ รู้อาชีพ ยิ่งขาดอย่างที่ 3 คือ การศึกษาที่ทำให้เป็นมนุษย์กันอย่างถูกต้อง เราเรียกการศึกษานิดนี้ว่าการศึกษาที่เป็นเหมือนกับหมาหางควั่น"⁶ ท่านเปรียบเทียบการศึกษาของไทยปัจจุบันว่ายังไม่สมบูรณ์ เป็นการเน้นในด้านวัตถุนิยมมากกว่าที่สอนให้พัฒนาด้านจิตใจและความเป็นมนุษย์ ทางแก้ไขคือให้นำพระธรรมหรือพระศาสนา เข้ามารช่วย

พระราชวรมุนี ได้กล่าวถึงการศึกษาในประเทศไทยที่เป็นอยู่ ความจริงนั้นเท่าที่ดำเนินมาก็ต้องได้ผลอยู่เหมือนกัน จะโทษเลยว่าเป็นไม่ได้ผลหรือล้มเหลวก็เป็น การกล่าวหาที่รุนแรงเกินไป แต่ก็รู้สึกผิดหวังอยู่บ้าง เพราะไม่ได้ผลเท่าที่เราต้องการ จากความรู้สึกผิดหวังนั้น จึงทำให้เกิดปฏิกิริยาแสดงออกในการที่กล่าวหาอย่างรุนแรงว่า เป็นการศึกษาที่ไม่ได้ผลหรือล้มเหลว และความรู้สึกนั้นก็มักขึ้นอยู่กับความวิตพลาดของการศึกษาเท่าที่ผ่านมา พอสรุปได้ว่าเกิดจาก

1. ระบบการศึกษาของไทยที่ผ่านมา ทำให้ผู้ที่ได้รับการศึกษามุ่งที่จะแข่งขันในการแสวงหาฐานะทางสังคม ใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือแสวงหาโอกาส แสวงหาความสุข เอาวัดเอาเปรียบกันมากขึ้น ส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมและเศรษฐกิจ
2. การศึกษาในปัจจุบันไม่ประสบผลสำเร็จในแง่จริยธรรม จริยศึกษาเป็นสิ่งสำคัญในการจัดการศึกษา แต่เท่าที่เป็นมา จริยศึกษาหมายถึงการท่องจำหัวข้อ

⁶พุทธทาสภิกขุ, การศึกษาหมาหางควั่น (กรุงเทพมหานคร: ชรรณบุษยา, 2523), หน้า 5-9.

ธรรมดาแล้วสอบเอาคะแนนไม่มีผลในทางปฏิบัติแต่ประการใด

3. การศึกษาของไทยมุ่งด้านวิชาการหรือวิชาชีพที่เป็นอุปกรณเลี้ยงชีวิตมากเกินไป ทำให้คนรู้สึกเห็นแก่ตัวมากขึ้น ไม่คิดช่วยเหลือทำประโยชน์ต่อสังคม ใช้ชีวิตแบบเอาตัวรอดไม่นำพาสังคม

4. การจัดการศึกษาไม่ช่วยให้คนได้เห็นคุณค่า และรู้จักสงวนทรัพย์สินทางวัฒนธรรมชาติ ทำให้ทำลายวัฒนธรรมชาติเพื่อประโยชน์ของตนเอง

5. การจัดพลศึกษาล้มเหลว ประชาชนในชนบทห่างไกลไม่ได้รับบริการขั้นพื้นฐานในด้านสาธารณสุข ความรู้ที่ได้รับในการศึกษาขั้นต้น ๆ ก็ไม่ได้ช่วยให้ชาวรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อเกื้อกูลต่อสุขภาพทางกายได้

6. การศึกษาในปัจจุบันไม่สนองตอบความต้องการของท้องถิ่นหรือชุมชน วิชาการเรียนแล้วไม่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

7. ปัญหาความเสมอภาคทางการศึกษา ปัจจุบันการจัดการศึกษาตามระบบโรงเรียนของรัฐ เป็นการศึกษาของชนที่มีโอกาสเหนือกว่าในสังคม

ปัญหาการศึกษาของไทยที่กล่าวข้างต้นสรุปได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

-ปัญหาด้านเนื้อหาสาระของการศึกษา

-ปัญหาเรื่องระบบ รูปแบบ และวิธีการจัดการศึกษาของรัฐ⁷

การศึกษาที่ผิดพลาดดังกล่าวข้างต้น มีข้อให้สังเกตว่าขาดการเน้นเรื่องจริยธรรม จึงทำให้เกิดปัญหาสังคม ซึ่งเป็นเรื่องที่จะต้องแก้ไข และวิธีแก้ไขปัญหาการศึกษาของสังคมไทยนั้น พระราชวรมุนี เสนอให้นำพุทธธรรมมาแก้ปัญหาคือ

⁷พระราชวรมุนี, นักคิดเชิงพุทธธรรม (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, 2527), หน้า 41-43.

พุทธธรรมนี้มีหลักการใหญ่อยู่ว่า การแก้ปัญหาหรือการพัฒนามนุษย์
 ต้องทำจาก 2 ด้าน เขาประสานบรรจุกัน ด้านที่ 1 คือทำจากข้างนอก
 เขามาหาข้างใน เรียกว่า วินัย ด้านที่ 2 ทำจากข้างในออกไปข้าง
 นอก เรียกว่า ธรรม พุทธศาสนามีหลักการใหญ่นี้เรียกว่า ธรรมกับวินัย
 รวมกันเป็นชื่อเรียกเดิมของพระพุทธศาสนาว่า ธรรมวินัย หลักนี้มักจะลืม
 กันเสีย วินัยคือระเบียบชีวิตและระบบของสังคมที่วางขึ้นโดยสอดคล้อง
 กับธรรม เอาธรรมเป็นพื้นฐาน ธรรมคือหลักความจริง ดังามที่เรา
 แนะนำเรียนรู้อันไหนในการอบรมฝึกฝนคน⁸

ข้อความดังกล่าว เป็นข้อสรุปได้ว่า เราควรนำพุทธธรรมมาเป็นหลัก
 ในการจัดการศึกษาโดยคำนึงถึงธรรมะและวินัย ผู้จบการศึกษาจักใช้หลักธรรม
 ดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขไม่ยึดติดในวัตถุ ในเรื่องนี้มีนักการศึกษาหลายท่าน
 ให้ทัศนะที่ตรงกันกล่าวคือ ให้นำพุทธปรัชญามาเป็นพื้นฐานทางการศึกษาของไทย
 เรียกว่าปรัชญาการศึกษาตามแนวพุทธปรัชญา ซึ่งสาโรช บัวศรี กล่าวว่
 "พุทธปรัชญาหรือพุทธศาสนามีรากแดนฐานลึกซึ่งลงไปเกือบทุกแง่มุมของชีวิตคนไทย
 เป็นปรัชญาที่อยู่ลึกในใจคนไทยส่วนใหญ่ ดังนั้นถ้าจะสร้างปรัชญาการศึกษาขึ้นจาก
 พุทธปรัชญาก็ไม่ว่าจะเป็นที่ซัดซ้อหรือบัพพรวงอะไรมากนัก และเมื่อพุทธศาสนา
 เป็นศาสนาทางราชการของประเทศไทย พุทธปรัชญาการศึกษาก็น่าจะเป็นปรัชญา
 การศึกษาที่เป็นทางราชการของการศึกษาไทยได้ด้วย"⁹

ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ ให้ความเห็นว่า "ถ้าหากไทยจะใช้
 พุทธปรัชญาเป็นรากฐานในการดำเนินการศึกษาแล้ว ย่อมจะได้ประโยชน์คือทำให้
 เกิดความเข้าใจร่วมกันในบรรดาคนไทยที่ใช้ความคิดเป็นตัวของตัวเอง ในเมื่อจะ

⁸ พระราชวรมุนี, มองอเมริกาแก้ปัญหาไทย (กรุงเทพมหานคร:
 คานสุชาการพิมพ์, 2528), หน้า 59.

⁹ สาโรช บัวศรี, "ข้อคิดเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาไทย," ในประชุม
 ทางวิชาการเรื่องพระพุทธศาสนากับการศึกษาในประเทศไทย (กรุงเทพมหานคร
 : โรงพิมพ์การศาสนา, 2513), หน้า 35-40.

ปรับปรุงการศึกษาในภายหน้า ไม่จำเป็นต้องมานั่งคิดว่า ใครเขาทำอะไรกันที่ไหน เราจึงควรทำอย่างบ้าง" ¹⁰

จิตรกร ตั้งเกษมสุข แสดงความคิดเห็นว่า "จุดบกพร่องของการพัฒนาประเทศไทย คือประชากรส่วนใหญ่ไร้คุณภาพ ทางแก้คือ ต้องปรับปรุงการศึกษาของประชากรส่วนใหญ่อย่างเอาจริงเอาจัง โดยมุ่งไปที่การพัฒนาในด้านจิตใจ หมายถึงการสร้างเสริมจิตสำนึกในความเป็นไทยที่มีรากฐานมาจากพุทธธรรม กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ต้องเป็นการสร้างเสริมจิตใจแบบชาวพุทธให้เกิดขึ้นกับประชากรไทยอย่างแท้จริง นั่นคือ ในการจัดการศึกษาจักต้องมีพุทธปรัชญาเป็นแม่บท" ¹¹

บทความท่านองเดียวกันนี้ เรื่องอุดมคติทางการศึกษาของไทยใน "วรรณไวทยากร" ชูการศึกษา สู่ลักษณะ ศีวรักษ์ เสนอว่า "พุทธศาสนาน่าจะยึดเป็นปรัชญาการศึกษาไทยได้ และเห็นว่าควรนำเอาหลักอนัตตมาประยุกต์ใช้เป็นเป้าหมายทางการศึกษา เพื่อให้มนุษย์เป็นอิสระเข้าใจโลกและเข้าใจตนเอง" ¹²

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ และปภาณี ฐิติวัฒนา กล่าวไว้ในบทนำของการวิจัยเรื่องศาสนาและความเชื่อในกรุงเทพมหานครว่า "ปัจจุบันระบบความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนาได้รับการนำขึ้นมาพิจารณาเน้นให้เห็นถึงความสำคัญ โดยเฉพาะ

¹⁰ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, "การแปลพุทธปรัชญาออกเป็นพฤติกรรมการศึกษา," ในประชุมทางวิชาการเรื่องพระพุทธศาสนากับการศึกษาในประเทศไทย. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2513), หน้า 41.

¹¹จิตรกร ตั้งเกษมสุข, พุทธปรัชญา กับ ปรัชญาการศึกษาไทย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2525), หน้า 146-147.

¹²วรรณไวทยากร : ชุมนุมบทความทางวิชาการ, ชูการศึกษา, โครงการตำราสังคมศาสตร์, 2514. หน้า 63.

ประเด็นที่ว่าระบบดังกล่าวนี้จะเข้ามามีบทบาทเกี่ยวกับการศึกษาอย่างเป็นทางการเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม"¹³

นักการศึกษาหลายท่านดังกล่าว มีความเห็นพร้อมกันว่าสังคมไทยเราควรจะนำพุทธปรัชญามาเป็นปรัชญาการศึกษาไทย และเพื่อสนับสนุนความคิดของนักการศึกษาดังกล่าว ยังมีผลงานวิจัยที่ควรกล่าวถึงหลายเรื่อง อาทิเช่น เรื่องแนวโน้มการศึกษาในระบบโรงเรียน ในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 6 และ 7 โดย ธนิตา รักษ์พลเมืองและคณะ พบว่า "แนวคิดปรัชญาการศึกษาในอุดมคติของผู้ทรงคุณวุฒิมีข้อเสนอแนะว่าการศึกษาควรตั้งอยู่บนพื้นฐานสังคมและวัฒนธรรมไทยมากกว่าเลียนแบบต่างประเทศ พุทธศาสนาคควรจะมีบทบาทในการจัดการศึกษามากยิ่งขึ้น การจัดการศึกษายังควรมีแนวทาง "การศึกษาตลอดชีวิต" และ "การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม" ต่อไป"¹⁴

ผลงานวิจัยที่น่าสนใจอีกเรื่องหนึ่งคือ เรื่องทางเลือกในอนาคตของสังคมไทยในทัศนะของนักวิชาการของ ม.ล.พันธุ์สุรย์ ลดาวัลย์และคณะ พบว่า "อีก 25 ปีข้างหน้า ในปีประมาณ 2550 การศึกษาในประเทศไทย จะมีลักษณะเป็นกระบวนการพยายามพัฒนาคุณค่า และคุณภาพชีวิตไปสู่การเรียนรู้ในเรื่องเกี่ยวกับชีวิตเพิ่มเติมมากขึ้นกว่าการเน้นเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเพื่อความอยู่รอด

¹³ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ และปัทมา วีรวิวัฒนา, รายงานผลการวิจัยเรื่องศาสนาและความเชื่อในกรุงเทพมหานคร (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้า 1.

¹⁴ ธนิตา รักษ์พลเมืองและคณะ, "ผลงานการวิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย," ลำดับที่ 14 เรื่องแนวโน้มการศึกษาในระบบโรงเรียนในช่วงระยะแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 6 และ 7 (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), หน้า VI.

อย่างเดี่ยว นอกจากนั้นกระบวนการศึกษาจะให้ความสำคัญเกี่ยวกับการดำรงชีวิตที่มีเหตุผลและมีจริยธรรมเพิ่มมากขึ้น จุดมุ่งหมายสูงสุดของกระบวนการศึกษามุ่งสู่ "อิสรภาพของมนุษย์" ในด้านต่าง ๆ และระดับต่าง ๆ ของชีวิต เช่น อิสรภาพจากความทุกข์ เป็นต้น"¹⁵

สุภา อักษรดิษฐ์ ได้สรุปแนวคิดจากการสัมภาษณ์นักการศึกษาไทยเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของการประถมศึกษาของไทยในอนาคตว่า "ควรมุ่งจุดมุ่งหมายให้คนมีคุณธรรม นำตนเองได้ทำงานร่วมกับผู้อื่น ตระหนักในปัญหาของสังคมและส่วนรวม ทั้งนี้โดยมีพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานสำคัญ"¹⁶

จากทัศนะของพระภิกษุ นักการศึกษา และนักปรัชญาข้างต้นเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องในการนำพุทธปรัชญาการศึกษามาใช้เป็นปรัชญาการศึกษาไทย

การจัดการศึกษาตามแนวพุทธปรัชญาที่มีความสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของสังคมไทย วัฒนธรรมไทยและที่สำคัญคือ พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทยมาแต่อดีตกาล จนปัจจุบันประชาชนส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา ร้อยละ 95 ของประชากรทั้งประเทศเป็นพุทธศาสนิกชน จึงทำให้แน่ใจได้ว่า การจัดการศึกษาในแนวพุทธปรัชญานั้นจะบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ได้

มีประเด็นน่าสังเกตที่ว่า หลายฝ่ายมีความเห็นตรงกันในเรื่องการนำพุทธปรัชญามาเป็นปรัชญาการศึกษาไทย มาเป็นเวลาหลายปีแล้วก็ตามแต่การจัด

¹⁵ม.ล.พันธุสุรย์ ลดาวัลย์และคณะ, ทางเลือกในอนาคตของสังคมไทยในทัศนะของนักวิชาการ (เชียงใหม่ : ชนบรรณการพิมพ์, 2527), หน้า 164-165.

¹⁶สุภา อักษรดิษฐ์, "การวิเคราะห์จุดมุ่งหมายของการประถมศึกษาของไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 178-184.

การศึกษาไทยก็ยังไม่สำเร็จ และยังไม่ได้จัดเป็นรูปแบบที่ชัดเจน ยังไม่เป็นปรัชญาการศึกษาไทยอย่างเป็นทางการ ประเด็นที่พระราชวรมุนีให้ทัศนะว่า

เป็นเพราะจะยังมีกระแสความคิดที่ไม่ถูกต้องและยังไม่ลงตัวในฝ่ายของพุทธ
เองเป็นไปไควา การเสนอนั้นยังไม่ชัดเจนพอ จึงยังไม่ได้รับการยอมรับ
ฝ่ายที่นิยมหรือศึกษามาในแนวคิดตะวันตกก็มีจำนวนมาก ยังมีอิทธิพลอยู่
และยังไม่เข้าใจพุทธปรัชญาทั้ง 2 ปัจจุบัน ปัจจุบันที่ 1 นับว่ามีความสำคัญ
อยู่ที่ว่าฝ่ายพุทธปรัชญาของเสนอแนวความคิดให้ชัดเจนครบถ้วนครบถ้วน
ระบบของตัว และทำให้เกิดความคิดเห็นกว้างไกลสามารถให้ความ
กระจ่างในเรื้ององคูประกอบของการศึกษาให้ได้ ซึ่งในระยะนี้เป็นระยะ
หัวเลี้ยวหัวต่อที่ยังไม่ลงตัวกัน¹⁷

จากคำสัมภาษณ์ดังกล่าวจะเห็นว่า แม้แต่พระราชวรมุนี ซึ่งเป็นพระภิกษุ
ผู้เชี่ยวชาญพุทธปรัชญายังมีข้อเสนอมว่า "พุทธปรัชญาการศึกษาที่มีอยู่ในปัจจุบันยังไม่
ชัดเจน ไม่ครอบคลุมและยังไม่ลงตัว"¹⁸ อย่างไรก็ตามการนำพุทธปรัชญามาเป็น
แกนในการจัดการศึกษาในสังคมไทยนั้นพระราชวรมุนีได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า

เป็นสิ่งที่ ดีในแง่ที่ว่า แก่นานิยมของสังคมให้ถูกต้อง และก็มีผล
ต่อพฤติกรรมของคนทั้งหลายในสังคม เป็นการแก้ปัญหาคานานิยมและ
แก้ปัญหาทางด้านความประพฤติทางจริยธรรมที่บกพร่อง แก้ปัญหา
ความสุข ความทุกข์ในจิตใจมนุษย์ หมายความว่าแก้หลายระดับ
หรือมองอีกแง่หนึ่งแก้ปัญหาสังคมและบุคคล และประเด็นที่ว่า การ
นำพุทธปรัชญามาใช้ในการจัดการศึกษาไทยจะมีปัญหากับคนบางกลุ่ม
ที่ไม่ได้นับถือพุทธศาสนาหรือไม่นั้น อยู่ที่ว่าเรามองไปว่าเป็นการใส่
ศรัทธา ใส่ยี่ห้อ ถ้ามองในแง่หลักความจริงควรจะเป็นเพียงว่าคำสอน
ของพระพุทธเจ้าทานในหลักการที่นำมาใช้โคจรจริง มันเกิดประโยชน์
เราเอาตัวแทหลักความจริงมาใช้ เราไม่คิดในรูปแบบและเมื่อเห็น
ว่าพุทธปรัชญาตอบปัญหาได้ก็ควา... ก็ตองนำมาใช้ก็เท่านั้นเอง

¹⁷ สัมภาษณ์ พระราชวรมุนี, รองเจ้าอาวาสวัดพระทีเรนทร์,
21 เมษายน 2529.

¹⁸ เรื่องเดียวกัน

ปรัชญาการศึกษาที่นำมาใช้ในปัจจุบันนี้ เราไม่ได้รังเกียจว่าเป็นของ
คนนั้นคนนี้ เรานำปรัชญาเขามาใช้ในการศึกษา เราไม่ได้ยึดความ
เป็นของคริสตศาสนา เป็นพุทธศาสนาหรือเป็นศาสนาอิสลาม ทั้งนี้
เพราะเราเอาตัวแท้ของหลักความจริงนั้นมาใช้¹⁹

จากความคิดเห็นดังกล่าวสรุปได้ว่า การนำพุทธปรัชญามาใช้ในการจัด
การศึกษาไทยนั้น ไม่น่าจะมีปัญหากับบุคคลกลุ่มใด แม้ว่าจะไม่ได้นับถือพุทธศาสนา
เพราะเรานำตัวแท้หลักความจริงมาใช้ ไม่ได้ยึดถือในรูปแบบ ในตรา ในป้ายของ
ศาสนา

ตามเหตุผลที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาพุทธปรัชญาการศึกษา ด้วย
การเริ่มพิจารณาที่โครงสร้าง และเนื้อหาในหลักสูตรระดับประถมศึกษาอันเป็น
ระดับพื้นฐาน เพื่อศึกษาว่าในระดับนี้มีแนวโน้มในการเรียนการสอนด้านจริยธรรม
มากน้อยเพียงใด ซึ่งพบว่าหลักสูตรแบ่งมวลประสบการณ์ที่จัดให้เกิดการเรียนรู้
4 กลุ่มดังนี้

1. กลุ่มทักษะ เป็นเครื่องมือการเรียนรู้ ประกอบด้วยภาษาไทย และ
คณิตศาสตร์
2. กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ว่าด้วยกระบวนการแก้ปัญหาของ
ชีวิตและสังคม
3. กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ว่าด้วยกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาและ
สร้างนิสัย
4. กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ว่าด้วยประสบการณ์ทั่วไปในการ
ทำงานและความรู้พื้นฐานในการประกอบอาชีพ

ในกลุ่มที่ 3 กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยว่าด้วยกิจกรรมที่เกี่ยวกับการ
พัฒนา และสร้างนิสัย กลุ่มวิชานี้มีความสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนานิสัยของเด็ก
ไทยให้เป็นบุคคลที่พึงประสงค์ได้ ทั้งนี้เพราะในหลักการมุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

¹⁹สัมภาษณ์ พระราชวรมุนี, 21 เมษายน 2529.

ค่านิยม เจตคติ และพฤติกรรมในตัวผู้เรียน ตามแนวทางอันพึงประสงค์ โดยมี ขอบเขตครอบคลุมการพัฒนาบุคลิกภาพในด้านจริยธรรม ศิลปวัฒนธรรม พลศึกษา และมีความสามารถในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันโดยสงบสุข เป็นสำคัญ ในการสอน หลักธรรมและการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา รวมทั้งกิจกรรมอื่น ๆ ในการเสริมสร้างวินัยนักเรียน ก็สอนโดยควบคู่ไปกับการเรียนวิชาจริยศึกษา ซึ่งอยู่ในกลุ่มที่ ๖ นี้ ซึ่งมีคุณธรรมต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อชีวิตของบุคคลทั่วไปรวม 30 ข้อ ฉะนั้น โดยภาพรวมแล้ว จุดมุ่งหมาย หลักการ หลักสูตรก็มีนโยบายที่พัฒนาเด็กและเยาวชน ให้มีคุณสมบัติที่ต้องการ โดยเฉพาะเน้นความสำคัญด้านจริยธรรมและศีลธรรมแล้ว อย่างชัดเจนในระดับประถมศึกษานี้

การศึกษาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะช่วยพัฒนาประเทศในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทั้งยังเป็นการปลูกฝังคุณสมบัติที่ดีที่พึงปรารถนาให้คนในสังคม และการปลูกฝังคุณสมบัติต่าง ๆ นั้น ควรจะปลูกฝังตั้งแต่เยาว์วัย ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกศึกษาระดับประถมศึกษาก็ด้วยเหตุที่การศึกษาในระดับนี้มีบทบาทสำคัญมาก เพราะการเจริญเติบโต และพัฒนาการของสมองในวัยนี้เป็นพื้นฐานการเรียนรู้ในวัย รุ่น ซึ่งต่อเนื่องจนถึงระดับมหาวิทยาลัย และสนใจศึกษาแนวคิดและการปฏิบัติงาน ของผู้บริหารและอาจารย์ เพราะผู้บริหารเป็นบุคคลสำคัญ ในการบริหารการศึกษา เพื่อให้นโยบายต่าง ๆ ตลอดจนหลักสูตรและวิธีการสอนต่าง ๆ บรรลุวัตถุประสงค์ อาจารย์ผู้สอนเป็นอีกส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้การจัดการศึกษาประสบผลสำเร็จ เพราะ อาจารย์เป็นผู้ใกล้ชิดกับผู้เรียนโดยตรง และการที่ผู้วิจัยเลือกทำการศึกษาในเขต กรุงเทพมหานคร ก็เพราะผู้วิจัยมีความเชื่อว่ากรุงเทพมหานครเป็นแหล่งที่เป็นศูนย์รวมความเจริญในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะในเรื่องเกี่ยวกับการศึกษา อีกทั้งสำนัก การศึกษากรุงเทพมหานคร เป็นหน่วยบริหารราชการ ส่วนท้องถิ่นที่ใหญ่ ให้บริการ การศึกษาที่เป็นแม่บททางแนวคิดได้ดี ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาผู้บริหารและอาจารย์ ใน ระดับประถมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการให้การศึกษา กับเยาวชนว่าจะมีแนวคิดและการปฏิบัติในแนวพุทธปรัชญาการศึกษาอย่างไรในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. หาข้อสรุปสารถัพหษปรัชญาการศึกษาจากผู้เชี่ยวชาญเพื่อจัดสร้างเครื่องมือในการสำรวจแนวคิดและการปฏิบัติเกี่ยวกับพหุปรัชญาการศึกษาในปัจจุบัน แนวคิดในอุดมคติ และแนวคิดที่เป็นไปได้ในอนาคต
2. เพื่อศึกษาแนวคิดและการปฏิบัติเกี่ยวกับพหุปรัชญาการศึกษาในปัจจุบันของผู้บริหารและอาจารย์โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร
3. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับพหุปรัชญาการศึกษาในอุดมคติ และแนวคิดที่เป็นไปได้ในอนาคตของผู้บริหารและอาจารย์โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร
4. เปรียบเทียบแนวคิดและการปฏิบัติเกี่ยวกับพหุปรัชญาการศึกษาของผู้บริหารและอาจารย์โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

สมมุติฐานของการวิจัย

แนวคิดและการปฏิบัติเกี่ยวกับพหุปรัชญาการศึกษาของผู้บริหารและอาจารย์โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาสารถัพหษปรัชญาการศึกษาจากผู้เชี่ยวชาญ รวมทั้งศึกษาแนวคิดและการปฏิบัติงานของผู้บริหารและอาจารย์โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร เกี่ยวกับพหุปรัชญาการศึกษาเท่านั้น

2. ในเรื่องพหุปรัชญาการศึกษา มุ่งศึกษาเรื่องต่อไปนี้

ภูมิหลัง

พหุปรัชญา -อภิปรัชญา
-ญาณวิทยา
-คุณวิทยา

ปรัชญาเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติอย่างไร
พุทธปรัชญาการศึกษา

- ความหมายของการศึกษา
- ความมุ่งหมายของการศึกษา
- ธรรมชาติของมนุษย์
- พุทธญาณวิทยา
- กระบวนการของการศึกษา
- โรงเรียน
- ผู้บริหารโรงเรียน
- บทบาทความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน
- ครู
- นักเรียน
- วิธีสอน
- หลักสูตร
- การวัดผลและประเมินผล

3. ประชากรสำหรับการวิจัย คือผู้บริหารและอาจารย์ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

กลุ่มตัวอย่างประกอบไปด้วย

ผู้บริหาร ได้แก่ ผู้อำนวยการหรืออาจารย์ใหญ่ ผู้ช่วยผู้อำนวยการ หรือผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่และหัวหน้ากลุ่มวิชา 5 กลุ่มวิชา

อาจารย์ ได้แก่ ครู-อาจารย์ประจำการที่ปฏิบัติงานสอนไม่จำกัดกลุ่ม

วิชา

4. ตัวแปรที่จะศึกษา

4.1 ตัวแปรอิสระ

ผู้บริหารและอาจารย์โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร จำแนกตาม เพศ อายุ ประสบการณ์ในการทำงาน วุฒิการศึกษา สังกัดกลุ่มวิชา พื้นฐานความรู้ทางพุทธศาสนาและสถานที่ตั้งโรงเรียน (ในเขตวัดหรือนอกเขตวัด)

4.2 ทิวแปรตาม ใดแก่ แนวคิดและการปฏิบัติในเรื่องพุทธปรัชญาการศึกษา ในระดับประถมศึกษา ดังต่อไปนี้

- ความหมายของการศึกษา
- ความมุ่งหมายของการศึกษา
- ชรรถชาติของมนุษย์
- พุทธญาณวิทยา
- กระบวนการของการศึกษา
- โรงเรียน
- ผู้บริหารโรงเรียน
- บทบาทความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน
- ครู
- นักเรียน
- วิธีสอน
- หลักสูตร
- การวัดผลและประเมินผล

ข้อตกลงเบื้องต้น

การวิจัยครั้งนี้ถอว่า

1. แนวคิดและการปฏิบัติงานการศึกษาของผู้บริหารและอาจารย์โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ตามแนวพุทธปรัชญาการศึกษา แนวคิดในอุดมคติ และแนวคิดที่เป็นไปได้ในอนาคต . เป็นสิ่งที่สามารถสำรวจได้จากแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น

2. แบบสอบถามจะมีทั้งหมด 13 ข้อใหญ่ แบ่งเป็นการสอบถามเรื่องแนวคิดและการปฏิบัติงานการศึกษาในปัจจุบัน แนวคิดในอุดมคติ และแนวคิดที่เป็นไปได้ในอนาคต ในแต่ละข้อจะมีตัวเลือกหลายตัวเลือก ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามมีสิทธิเลือกตอบได้ข้อละ

1 ตัวเลือกเท่านั้น

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาคนควาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. เลือกและติดต่อผู้เชี่ยวชาญทางคานฟูททปรัชญาการศึกษา
3. การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ
4. หาขอสรุปรสรวรคัตถฟูททปรัชญาการศึกษา
5. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
6. เลือกกลุ่มตัวอย่าง
7. เก็บรวบรวมข้อมูล
8. วิเคราะห์ข้อมูล
9. สรุปและอภิปรายผล

ขั้นตอนทั้ง 9 ข้อดังกล่าวมีรายละเอียด ดังนี้

1. ศึกษาคนควาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. เลือกและติดต่อผู้เชี่ยวชาญทางคานฟูททปรัชญาและคานฟูททปรัชญาการศึกษา ควยวิธี snowball effect โดยให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านบอกรายชื่อผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน แล้วหาความถี่โดยตั้งเกณฑ์ความถี่ต่ำสุด 3 โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 12 ท่าน (รายชื่อในภาคผนวก)
3. การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์ 2 วิธี คือ ครั้งแรกเป็นแบบคำถามอย่างเดียวกัน จะถามในลักษณะที่เหมือนกันกับผู้ที่ถูกสัมภาษณ์แต่ละท่าน และครั้งที่ 2 จะสัมภาษณ์แบบไม่มีคำถามแน่นอน แต่เป็นคำถามที่ใหญ่ถูกสัมภาษณ์แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ผู้วิจัยรวบรวมคำสัมภาษณ์ทั้งหมดจัดพิมพ์และนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้งหนึ่ง แล้วจึงนำมาอ้างอิง

4. หาข้อสรุปสารัตถ์ของพุทธปรัชญาการศึกษา

4.1 ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารทางด้านพุทธปรัชญาการศึกษา และรวบรวมจากคำสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านพุทธปรัชญาและพุทธปรัชญาการศึกษาในหัวข้อ ความหมายของการศึกษา ความมุ่งหมายของการศึกษา ธรรมชาติของมนุษย์ พุทธญาณวิทยา กระบวนการของการศึกษา โรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียน บทบาทความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ครู นักเรียน วิธีสอน หลักสูตร การวัดผลและประเมินผล รวม 13 ด้าน นับเป็นรอบที่ 1 ของการเก็บข้อมูล

4.2 สรุปเนื้อหาแต่ละเรื่อง และได้แสดงเห็นความดีที่มีผู้กล่าวถึงไว้ในเรื่องนั้น ๆ ทั้ง 13 ด้าน นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญเพื่อขอความเห็นเป็นการย้ำความถูกต้องของเนื้อหา ในรอบนี้ ผู้วิจัยได้เพิ่มผู้เชี่ยวชาญซึ่งเป็นบรรพชิตอีก 5 ท่าน (รายชื่อในภาคผนวก) นับเป็นรอบที่ 2

4.3 นำผลในรอบที่ 2 เป็นหลักในการนำมาวิเคราะห์สรุปแก่นพุทธปรัชญาการศึกษาทั้ง 13 ด้าน นำผลสรุปไปให้ผู้เชี่ยวชาญที่แสดงความเห็นและให้ข้อเสนอแนะในรอบที่ 2 เพื่อพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง

ในการสัมภาษณ์และหาข้อสรุปสารัตถ์ของพุทธปรัชญาการศึกษา ผู้วิจัยได้ทำร่วมกับนางชนิษฐา สุวรรณฤกษ์ และนางสมพิศ โพล้งน้อย

5. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เมื่อได้ข้อสรุปสารัตถ์ของพุทธปรัชญาการศึกษาหลังจากที่ได้ปรับปรุงแก้ไขตามที่ผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะแล้ว ผู้วิจัยได้นำมาสร้างเป็นแบบสอบถาม ซึ่งแบ่งเป็น 3 ตอนคือ

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบสอบถามชนิดเลือกตอบ

ตอนที่ 2 เป็นแบบสำรวจแนวคิดและการปฏิบัติเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษา ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาค้นคว้าตำรา หนังสือ และบทความเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษา ในส่วนที่เป็นของพุทธปรัชญาการศึกษาได้จากข้อสรุปจากหัวข้อที่ 4

ที่กล่าวข้างต้น รวมทั้งหมด 6 ลัทธิ แบบสำรวจมีข้อคำถาม 26 ข้อ มีคำถามเป็นแนวคิด 13 ข้อ เป็นการปฏิบัติ 13 ข้อ แต่ละข้อมี 6 ขอย่อย แต่ละขอย่อยให้เลือกตอบเพียงข้อเดียว

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามแนวคิดเกี่ยวกับพุทธปรัชญาการศึกษาในอุดมคติ และแนวคิดที่เป็นไปได้ในอนาคต มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ รวม 13 คำถาม คำถามที่เลือกเป็นพุทธปรัชญาการศึกษาทั้งหมด มีข้อคำถาม 13 ข้อ แต่ละข้อมี 4 ขอย่อย แต่ละขอย่อยให้เลือกตอบได้เพียงข้อเดียว ในช่องแนวคิดในอุดมคติและช่องที่เป็นไปได้ในอนาคต

นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นทั้ง 3 ตอน ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจแก้ไข ในข้อเสนอนี้ และตรวจสอบความตรง (รายชื่อในภาคผนวก) ก่อนนำไปใช้

6. การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่เลือกมาใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารและอาจารย์ผู้สอนโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 756 คน เลือกโดยวิธีสุ่มแบบหลายชั้น โรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 41 โรงเรียน เลือกโดยวิธีสุ่มอย่างง่าย

7. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ส่งแบบสอบถามและเก็บรวบรวมข้อมูล โดยติดต่อสำนักการศึกษาผ่านทางศึกษานิเทศก์ ผู้วิจัยจัดส่งและรับคืนแบบสอบถามทางไปรษณีย์ แต่ในบางแห่งให้นำส่งและเก็บรวบรวมด้วยตนเอง

8. การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอผลการวิจัย

ตอนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้ตารางและแผนภูมิแสดงเสนอในรูปตารางและความเรียง

ตอนที่ 2 วิเคราะห์แนวคิดและการปฏิบัติงานเกี่ยวกับพุทธปรัชญาการศึกษาของผู้บริหารและอาจารย์โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ในปัจจุบัน โดยใช้ตารางและ

วิเคราะห์แนวคิดในอุดมคติและแนวคิดที่เป็นไปได้ในอนาคตเกี่ยวกับพุทธปรัชญาการศึกษา โดยใช้ตารางและ

ตอนที่ 3 เปรียบเทียบความแตกต่างของการปฏิบัติงานตามแนว
พุทธปรัชญาการศึกษาของผู้บริหารและอาจารย์ โดยใช้การทดสอบด้วยค่าไคสแควร์
(Chi-Square)

9. สรุปและอภิปรายผล

คำจำกัดความ

สารัตถ หมายถึง แก่นแท้ เนื้อหา สำคัญ

แนวคิด หมายถึง ความเชื่อหรือทัศนคติทางการศึกษาที่ผู้บริหาร
และอาจารย์ใช้เป็นหลักในการดำเนินงานเกี่ยวกับการศึกษา หรือใช้เป็นแนวทางใน
การพิจารณาแก้ปัญหาต่าง ๆ ทางการศึกษาในทุก ๆ ด้าน

การปฏิบัติ หมายถึง การกระทำหรือการดำเนินงานเกี่ยวกับ
การศึกษาของผู้บริหารและอาจารย์ผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพ
มหานครในปัจจุบัน

พุทธปรัชญา หมายถึง แนวคิดที่เป็นข้อสรุปของแก่นปรัชญาทางพุทธศาสนา
จากเอกสาร และผู้เชี่ยวชาญทางพุทธปรัชญา

พุทธปรัชญาการศึกษา หมายถึง แก่นความคิดของปรัชญาการศึกษาตามแนว
พุทธปรัชญา ได้จากข้อสรุปจากเอกสาร และผู้เชี่ยวชาญทางพุทธปรัชญาการศึกษา
หลายท่านว่าด้วยการจัดการศึกษาตามแนวพุทธปรัชญา

ผู้บริหาร หมายถึง ผู้อำนวยการหรืออาจารย์ใหญ่ ผู้ช่วยผู้อำนวยการ
หรือผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิชาการ ผู้ช่วยผู้อำนวยการหรือผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ฝ่าย
ปกครองและหัวหน้ากลุ่มวิชาที่ปฏิบัติงานอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพ
มหานคร

อาจารย์ หมายถึง ครู อาจารย์ประจำการที่ทำการสอนชั้นประถม
ศึกษา ในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร

โรงเรียนประถมศึกษา หมายถึง โรงเรียนที่เปิดสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดกรุงเทพมหานคร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ได้ข้อสรุปสารัตถ์พุทธปรัชญาการศึกษา อันจะเป็นประโยชน์ทางด้านวิชาการ เป็นการเพิ่มความรู้ทางด้านพุทธปรัชญาการศึกษา
2. ได้เครื่องมือที่ใช้สำรวจแนวคิด และการปฏิบัติงานในปัจจุบัน และเครื่องมือสำรวจแนวคิดเกี่ยวกับพุทธปรัชญาการศึกษาในอุดมคติ และแนวคิดที่เป็นไปได้ในอนาคต อันจะเป็นแนวทางในการวิจัยต่อไป
3. ผลการวิเคราะห์จะทำให้ทราบว่า ปัจจุบันนี้ผู้บริหารและอาจารย์โรงเรียนประถมศึกษา มีแนวคิดและการปฏิบัติตามแนวพุทธปรัชญาศึกษามากน้อยเพียงใด เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าต่อไป
4. ได้ข้อสรุปว่า ผู้บริหารและอาจารย์ระดับประถมศึกษา มีแนวคิดเกี่ยวกับพุทธปรัชญาการศึกษาในอุดมคติ และแนวคิดที่เป็นไปได้ในอนาคตอย่างไร เพื่อประโยชน์ทางด้านวิชาการ
5. ผลการวิจัยนี้น่าจะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนการจัดการศึกษาของชาติในอนาคต เป็นพื้นฐานความรู้ในการพิจารณาและตัดสินใจของผู้มีส่วนร่วมในการวางแผนการศึกษาต่อไป